

עניני פורים

[א]

זמן סעודת פורים

בבוקר או אחרי מנחה

כתב הטור (או"ח סימן תרצה) מצוה להרבות בסעודת פורים, וצריך שישתכר עד שלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי. ואם אכל בלילה לא יצא.

וכתב הדרכי משה ובמנהגים (ר"א טירנא פורים עמ' קס) כתוב דיש לעשותה בבוקר כשחל פורים ביום ששי, אבל בשאר ימות החול מתפללין מנחה ואחר כך אוכלין סעודת פורים, וכן נוהגין. וכתבו מנהגים (שם עמ' קנט) דרוב הסעודה צריכה להיות ביום, אבל בתרומת הדשן (סימן ק"י) כתב רוב העולם נוהגין לעשות עיקר סעודת פורים בערב ונמשכים עד הלילה ורוב הסעודה היא בלילה, ונתן טעם לדבר, ומכל מקום כתב דהוא ורבותיו נהגו לעשות עיקר הסעודה בשחרית.

וז"ל ספר המנהגים במנחה מתפללין גם כן על הנסים קדיש שלם. ואח"כ ואוכלין סעודת פורים, ומתחילין ואוכלין הרוב ביום, כי סעודת פורים שאכלה בלילה ואפילו בליל ראשון לא יצא, ק"ו בליל שני.

התרה"ד (סימן קי) דן על מה שנוהגים בהרבה מקומות שבעלי בתים וגם ת"ח עושים עיקר סעודת פורים בערב. והולכין לבהכ"נ ומתפללין מנחה ולא ערבית, וחוזרין לבתיהן ומתחילין בסעודה ביום ונמשכין בה עד הלילה, ורוב הסעודה היא בלילה.

וכתב שמצא הועתק תשובה אחת וז"ל: שמעתי מה"ר טוביה בשם ריב"א, שכל מאכל שלוקחים הבחורים זה מזה אפילו שלא ברשות, משום שמחת פורים **משעת קריאת המגילה עד לילה סעודת פורים, שהן שני לילות ויום אחד**, אין בהם משום גניבה ולא משום גזילה. ואין להזמין לבית דין ואין חוששין עליו, ובלבד שלא יעשו שלא כהוגן על פי שבעה טובי העיר. משמע להדיא דלילה שנייה עיקר היא לסעודת פורים. ועדיין לריב"א גופיה תקשה מהאי טעמא דהא ודאי לילה שנייה ליל ט"ו, והיאך יוצאין בה ידי סעודת יום י"ד לדידן דבני עיירות אנו שהרי קורין רק בי"ד, וכתב רמב"ם שלענין משתה שמחה דוקא י"ד לבני עיירות וט"ו לבני הכרכים, אע"ג דלענין הספד ותענית שוין זה בזה. ומסביר תרה"ד משום דבי"ד בשחרית קורין המגילה, ואח"כ הוא טרוד במצות משלוח מנות ומתנות לאביונים, ואין פנאי לאכול בסעודה בשמחה ובתענוג. ולכך קבעו קדמונינו מקצתה בערב ולהתחיל מבעוד יום, ג"כ קודם תפילת ערבית, כדי לקיים מצות סעודה ביום שהוא עיקר. ונמשך ביה מאז בפנאי ובתענוג עד הלילה ובלילה עצמה, וחשיב הכל סעודה אחת.

זמן סעודת פורים ביום ששי

הבאנו דברי הרמ"א בשם המנהגים שפורים שחל ביום ששי יש לאכול הסעודה בשחרית, וז"ל ספר המנהגים ואם חל פורים ביום ששי אוכלין סעודת פורים שחרית, ולא בערב אחר מנחה, כי אין להפסיק (בסעודה) בערב שבת בין מנחה לערבית מפני כבוד השבת, וגם שלא לקלקל סעודת ליל שבת. ומצוה לשמוח ולשתות ולהשתכר מאד בפורים.

אבל עי' ביד אפרים שמציין לשו"ת מהרי"ל (סימן נו אות ח) דהיינו קודם שעה עשירית. וז"ל מהרי"ל עוד שאל כשחל פורים ביום ו' איך נוהגים בסעודת פורים, אם אנו אוכלים סעודה גדולה ומאריכין על השולחן כשאר ימי חול, אז אנו מקלקלין סעודת ליל שבת, ואדם חייב לאכול כשהוא תאוה. ואם ממתניין עד הלילה אז עבר זמן הסעודה. ואם תחייבנו הסעודה מבעוד יום ויגמור בלילה, זה אינו רשאי לכתחלה מפני הקידוש, דדווקא דיעבד אם משך סעודתו בע"ש עד הלילה פורס מפה ומקדש, ואם תאמר דזה מיקרי דיעבד כיון דאי אפשר בענין אחר ניחא, ואם יתפלל ערבית ויעשה קידוש בעוד היום גדול ויתחיל בסעודה מבעוד יום, אין נראה לסעודת פורים ביום כ"א לכבוד שבת. ואם יתחיל בעוד היום גדול ויפסיק ויעשה קידוש ויגמור סעודתו ואז יברך ברכת המזון זה אינו אלא מפני הסח הדעת והפסק תפלה.

תשובה סעודת פורים ביום ו' מתחילין בהיתר קודם סמוך למנחה דקיימא לן לדברי הכל שרי, ואפילו לכה"ג דפסק כרבי יהודה בע"ש להתחיל היינו סמוך למנחה, אבל קודם ט' שעות אפילו לרבי יהודה שרי כדקתני ושויין שמתחילין, פירש במרדכי ושויין שמתחילין קודם ט' שעות אפילו לא יגמרו עד אחר ט' שעות, דאם לא כן פשיטא.

למה אין שוחטין ערב סוכות

ממשיך התרה"ד ואשכחן כה"ג דמבטלין סעודת מצוה בשביל מצוות אחרות, בפרק אותו ואת בנו מפרש התוס' (חולין פג, א) שה"ט שלא חשיב התנא יו"ט של סוכות בארבעה פרקים בשנה שרגילין בסעודה גדולה, (ומחייבין השוחט לשחוט), משום דטרידי במצות סוכה ולולב באותו ערב יו"ט, לא היו רגילין להרבות בסעודה. ומסיק תרה"ד אף כי יישב המנהג מ"מ רבותי ואני אחריהם נהגינן עיקר הסעודה בשחרית, כמדומה שכן נהגו ברינו"ס. וקצ"ע למה מצות משלוח מנות ומתנות לאביונים לוקח לו כל היום, הרי אינו צריך לתת מתל"א אלא לשני אביונים, ומשלוח מנות רק לאיש אחד, ואף אם רוצה להזר, מהכ"ת שמותר לו להזר על חשבון הסעודה.

[ב]

על הניסים

היכא שנמשך הסעודה עד הלילה

עוד כתב הטור שאומר על הניסים בברכה"מ בהודאה. ואם התחיל סעודתו ביום ומשכה עד הלילה, כתב א"א הרא"ש ז"ל שא"א על הניסים.

ועי' ב"מנהגים" שכתב ואם משכה סעודתו בלילה טפי אין מזכירין על הנסים בברכת המזון, כן מסיק אורח חיים ואביו, אבל נוהגין להזכיר. ומסביר שבאלו מדינות שעושיין עיקר סעודת פורים אחר מנחה, הוי כמו סעודת ג' בשבת שמזכירין של שבת, ה"נ אומר על הניסים. וקצ"ע למה תולה בזה שעושיין הסעודה לאחר מנחה, הרי יסוד הדין הוא דאזלינן בתר התחלת הסעודה, א"כ אפילו אם לו יצויר שעיקר החיוב הוא לאכול הסעודה בבוקר, אם במקרה נמשך הסעודה עד הלילה, בכל זאת לכאורה דבר פשוט הוא שמזכיר על הניסים.

וכ"כ בשו"ע (או"ח תרצה, ג) וז"ל אומר על הנסים בברכת המזון בברכת הארץ, ואם התחיל סעודתו ביום ומשכה עד הלילה, אומר על הנסים, דבתר תחלת סעודה אזלינן, ויש מי שאומר שאין לאומרו, וכתב הרמ"א שנוהגין כסברא ראשונה.

ובמשנ"ב (ס"ק טז) י"א דוקא כשלא התפלל ערבית עדיין, אבל משהתפלל שוב אינו אומר על הניסים, וי"א דבכל גווני אומר, וע"כ מהנכון שיברך ברהמ"ז קודם שיתפלל להוציא עצמו מפלוגתא. ואם רוצה למצוא תקנה שיתפללו קצת מהצבור בבהכ"נ כדרכו תמיד, נראה שמהגיע הזמן בלילה יברך ברהמ"ז ויאמר עה"נ וילך לבהכ"נ להתפלל, ואח"כ יכול לאכול ולשתות ולשמוח עוד דהא מצוה בשמחה בשני ימים. אבל עצה זו אינו אלא בפרזי שלדידיה יש לשמוח גם בט"ו, אבל הגר בירושלים שמוצאי פורים הוא יום ט"ז, אז אין ענין לשמוח יותר, "ולא יעבור" כתיב.

להמשיך סעודת פורים לליל ט"ז

ומה"ט נראה שמה שמובא בראשונים המנהג להתחיל קרוב ללילה ולאכול רוב הסעודה בלילה אינו אלא לפרזים, אבל שבני ט"ו אין שום היתר לא לאכול עכ"פ רוב הסעודה ביום. אבל סברת תרה"ד שדחו סעודה משום מצוה שייך גם בפורים דמוקפין, אלא דק"ק האם אפשר לדחות חיוב סעודה בגלל משלוח מנות ומתנות לאביונים, הרי יכול לצמצם בהם וישאר לו הרבה זמן למצות סעודת פורים.

האם צריך לאכול פת

עוד כתב היד אפרים לעיין לעיל סימן רמ"ט (סעיף ב), ובמג"א (ס"ק ט) דמצי למיפטר נפשו בשאר מטעמים, ובמהרי"ל לא משמע כן. ביאור כוונתו ששיטת המג"א שא"צ לאכול פת, עי"ש ששדן במי ששכח לומר על הניסים בברכה"מ בפורים האם חייב לחזור, שהשל"ה מהרש"ל ומט"מ סוברים שמחזירין אותו דלא סגי דלא אכיל, ותמה המג"א דאטו מי עדיף מתפלה דחובה היא ואפ"ה אין מחזירין אותו, וכ"ש בברכה"מ, ולכן כתב שאם כבר אכל סעודה א' ביום שוב אין מחזירין אותו, דהא אי בעי לא אכל יותר, כי מדינא לעולם אין מחזירין אותו, **כי לא מצינו שחייב לאכול פת בפורים**, ומצי למיפטר נפשיה בשאר מיני מטעמים, ולכן בנדון זה שאכל כבר פשיטא דאין להחזירו ולחוש לספק ברכה לבטלה. ולדבריו בע"ש היה מותר לו לסעוד סעודת פורים בע"ש בלי שום בעיא, שהרי יכול לאכול שאר דברים בלי פת, שהרי מבואר בשו"ע (או"ח רמט, ב) שלאכול ולשתות בלי קביעות סעודה, אפילו סעודה שרגיל בה בחול, כל היום מותר להתחיל מן הדין, אבל מצוה להמנע מלקבוע סעודה שנהוג בה בחול, מט' שעות ולמעלה. ומהרי"ל הרי כתב שאסור להתחיל סעודת פורים אחרי י' שעות, ואם איתא יכול לאכול סעודת פורים בלי פת, ולכן מסיק היד אפרים שע"כ מהרי"ל חולק על המג"א.

בעיקר הנידון עי' בשו"ת יחוה דעת (א, פט) שמביא כמה ראשונים הסוברים שסעודת פורים צריך פת, והם הראבי"ה (מסכת מגילה סימן תקסג) וז"ל ותו גרסינן התם טעה ולא הזכיר של ר"ח בברכת המזון אין מחזירין אותו מפני שאפשר לו בלא אכילה, הדתמר בר"ח אבל בשבתות וימים טובים **והנוכה ופורים** שאי אפשר לו בלא אכילה חוזר ומזכיר. פירוש דברים של עונג צריך לאכול כגון פת, אבל בר"ח אפשר בפירות, ומיהו בתענית אסור, כדאיתא בפרק ראשון דר"ה. וכ"כ הראבי"ה (מסכת ברכות סימן קלא) ובחנוכה ובפורים טעה ולא אמר על הנסים בתפלה אין מחזירין אותו, דהוה ליה ימים שאין בהם קרבן מוסף, כדאיתא בפרק במה מדליקין וגם בירושלמי דפרקין. ובברכת המזון מחזירין אותו אם פתח ברחם ה' וכו', דימי משתה ושמחה כתיב [בהו בחנוכה] ופורים.

וכן מבואר ברא"ש (ברכות פרק ז), עי"ש שזן באריכות לגבי מי ששכח לומר יעלה ויבא ביו"ט, ומסיק וז"ל הלכך נראה לרבינו יהודה דחייב אדם לאכול פת ביום טוב משום שמחה, משום חלקהו חציו לאכילה, ועיקר אכילה הוא לחם, והא דאמרין בסוכה מכאן ואילך רשות דאי בעי לא אכיל, הכי קאמר רשות משום סוכה ולעולם חובה היא משום שמחת יום טוב. וממילא בפורים שתקנו "משתה ושמחה" חייבים לאכול פת.

[דרך אגב מכאן ראייה דלא כמש"כ בשו"ת הגרע"א (השמטות לסי' א) שאפילו לפי השטות שאשה מחוייבה בשמחה, היינו דאסורה בהספד ותענית, ולהיות לה שמחה בשתיית יין ובשר, אבל אינה מחוייבת באכילת פת, דאכילת פת אינו מצד חיוב שמחה, הראיה שבשבת ליכא חיוב שמחה, אלא שהחיוב לאכול פת הוא ממצות כבוד שבת, לקבוע סעודה על הלחם, שהכיבוד ועונג עם שמחה תרי מילי נינהו. והא דחייבים לאכול פת ביו"ט הוא גם משום חיוב כבוד יו"ט, כמבואר ברמב"ם (יו"ט ו, טז) שכשם שמצוה לכבד שבת ולענגה כך כל ימים טובים, שנאמר לקדוש ה' מכובד. והראיה שהרי בחוה"מ אף דאיכא חיוב שמחה מ"מ אין חיוב לאכול פת, כדקיי"ל בשו"ע (או"ח סי' קפח, ז). וכיון דאין אכילת פת תלוי בחיוב שמחה י"ל דאין נשים חייבות במצות אכילת פת ביו"ט דהוי מצוה שהז"ג. וממילא אשה ששכחה לומר יעו"י ביו"ט אינה חוזרת.

אלא שהעיר הגרע"א ממ"ש הרמב"ם (יו"ט ו, טז) שהחיוב כבוד ועונג ביו"ט נלמד ממה שנאמר (ישעיהו נ"ח) לקדוש ה' מכובד, וכל ימים טובים נאמר בהן (ויקרא כ"ג) מקרא קדש, ומה"ט יהא החיוב ג"כ בחוה"מ דאיכא ג"כ מקרא קודש כמ"ש הרמב"ם (רפ"ז מהל' יו"ט). עי' מה שכתב בזה בספר זכרון שמואל (סי' נב). וברא"ש כאן מבואר שהחיוב לאכול פת הוא משום שמחה].

אולם הרמב"ם (ברכות ב, יג) כתב וז"ל בר"ח אם שכח ולא אמר יעלה ויבוא ונזכר אחר שהתחיל ברכה רביעית אינו חוזר, וכן בחולו של מועד ובחנוכה ובפורים אם שכח ולא הזכיר הענין בברכת המזון אינו חוזר. ומבואר שדין פורים בזה כדין ר"ח וזה"מ, שאם ירצה שלא לאכול פת אלא מיני תרגימא רשאי, לפיכך אין מחזירים אותו. וכתב בשו"ת יחו"ד שס"ל כמש"כ בשו"ת הגרע"א (הנ"ל), שחיוב אכילת פת ביו"ט אינו מטעם מצות שמחת יו"ט, אלא שכבוד ועונג שבת הוא לקבוע סעודה על הפת, ולפי זה גם בפורים אף על פי שנאמר בו שמחה, אינו חייב באכילת פת. הילכך אין מחזירים אותו.

להלכה

להלכה כתב המשנ"ב (סימן תרצה ס"ק טו) שאם שכח לומר עה"נ י"א דמחזירין אותו וי"א דאין מחזירין אותו, וספק ברכות להקל. ודוקא בסעודה ראשונה שאוכל בו ביום, אבל בסעודה שניה שאוכל אחר המנחה שקורין סעודת פורים, וכבר אכל סעודה אחת ביום, שוב אין מחזירין אותו לכו"ע, אלא כשמגיע להרחמן יאמר הרחמן הוא יעשה לנו נסים וכו'.

אמירת למדני חוקיך בשכח עה"נ ונזכר אחר אמירת "ה"

יש להסתפק במי ששכח לומר על הניסים ונזכר אחרי שאמר ברוך אתה ה' האם יכול לסיים בלמדני חוקיך, או שיש כאן משום הפסק. ועי' בספר אשל אברהם (בוטשאטש סימן תרצה) שכתב שהוא עצמו שכח על הנסים בפורים בברכת המזון ובתפילה, ונזכר כשהתחיל ברוך אתה ה', וסיים "למדני חוקיך", וחזר ל"נודה לך" ועל הנסים כו', וסיים הברכה. והסביר שאין בזה

קפידא לדידן שמוסיפין סמוך לחתימה בפורים, ובכמה שבתות וימים טובים בשלש ראשונות, וכן בברכה"מ, ושברכה שניה כלול תורה גם כן, שייך לומר למדני חוקיך. אבל צ"ע דתינח בברכה"מ י"ל דלמדני חוקיך הוי מעין ברכת "נודה לך" שכולל ברית ותורה, אבל בשמו"ע איך תורה נכנס בברכת מודים.

"למדני חוקיך" היכא שאינו מעכב התפלה

עוד יש להעיר האם יש לומר למדני חוקיך במקרה ששכח דבר שאינו חייב לחזור ולהתמלל בשבילו. דהנה לגבי עיקר אמירת "למדני חוקיך באמצע שמו"ע יש מקור בדברי הראשונים, דכ"כ בחידושי הריטב"א (תענית ג, ב), ועי"ש בשם רבינו יונה שיכול לעשות כן אפילו היכא שאין הטעות מחייבו לחזור לראש התפילה, וז"ל ובשם הרב החסיד ז"ל שאפילו אמר ברוך אתה ד' מסיים כקורא בתורה למדני חוקיך, כדין כל שרצה לברך ונפלו פירות מפיו וכיוצא בו, ונמצא שלא סיים ברכתו וחוזר לאומרה כראוי אף במקום שלא אמרו להחזיר שאין זו חזרה. אך הריטב"א חולק על זה שאין לומר כן אלא באופן שהדין הוא שמחזירין אותו, וז"ל ואין כן דעת גדולי הצרפתים ז"ל, אלא כל שהתחיל בחתימה חותם והולך לזכרו במקום שאין מחזירין אותו, אבל במקום שמחזירין אותו עושה כן וחוזר לדינו. וכדבריו פסק החיי אדם (כלל כד, ח).

אבל בשו"ת אגרות משה (אורח חיים ד, צג) תמה על דין זה שיכול לומר למדני חוקיך, **דוודאי ברור ופשוט שאסור ללמוד אף פסוקי תורה באמצע התפלה ובאמצע ברכות, והלומד באמצע הוא הפסק גמור ובטל ברכה זו, וצע"ג.** ולכן כתב שלמעשה לא נראה שיעשו כן, אלא צריך לסיים מחיה המתים והמחזיר שכינתו לציון, ולומר משיב הרוח ויעלה ויבא, כמו באם היה נזכר אחר גמר הברכה כהראבי"ה והרא"ש שפסקו כן הטור והשו"ע.

האם אפשר לומר עה"נ אחרי חתימת הברכה

עוד כתב הא"א שפעם שכח לומר על הנסים בברכת המזון דליל פורים, ונזכר אחרי ברוך אתה ד' דחיתום נודה לך, וסיים על הארץ ועל המזון ואמר על הנסים כו'. וגם אמר הרחמן יעשה כו'. והגם שלא מצינו בברכה"מ לומר אחר סיום הברכה מה שנתקן לומר בתוך הברכה, וחז"ל (ברכות מט, א) תיקנו נוסח ברכה מיוחדת בנזכר בסיום ברכת בונה ירושלים למי ששכח להזכיר רצה או יעו"י, ומשמע שבברכת המזון לא שייך מאי דקיימא לן בתפילה (או"ח תקפב, ב) שתיכף להסיום הוא כמו בתוך הברכה ממש.

אבל בכל זאת שמסתמא כל הברכות שוות, שתיכף סיומם קודם שמתחיל ברכה שלאחריה הוה ליה כאמצע הברכה, ואין הפרש כלל בין תפילה לברכה"מ. ומה שתקנו חז"ל נוסח ברכה אחר בונה ירושלים, הוא מצד שחותם שם כל ברכת המזון, והטוב והמטיב נתקן אחר הגולה שניה. ואולי תקנה דנוסח הברכה שבתות למנוחה, נתקן קודם שנתקן ברכת הטוב ומטיב. ולא מצינו סברא זו שקודם התחלת ברכה שלאחריה הוה ליה כתוך ברכה שלפניה, כי אם בין הברכות, מה שאין כן בחיתום ברכה האחרונה לא מצינו כן.

ויש להעיר על דבריו שהרי לא אמרו הפוסקים שיכול לומר ההזכרה אחר סיום הברכה אלא בדבר שמעכב בתפלה, אבל בדבר שאינו חוזר עליו לא אומרים אחר חתימת הברכה.

ועי' בטור (או"ח סימן רצד) שנחלקו בזה הראשונים, וז"ל והיכא שיש לו כוס שא"צ לחזור ולהתפלל (בשכח לומר "אתה חוננתנו" בברכת אתה חונן), מיד כשיסיים הברכה אין לו לחזור,

אע"פ שלא פתח בברכה שלאחריה. וה"ר אלחנן כתב כל זמן שלא פתח בברכה שלאחריה חוזר, וכן בכל הדברים שאין צריך לחזור בשבילים כגון על הנסים בחנוכה ובפורים ויעלה ויבא בליל ראש חדש ועננו.

וכך נפסק בשו"ע (או"ח רצד) וז"ל במקום שאמרו שאינו חוזר להתפלל, מיד כשסיים הברכה אין לו לחזור, אף על פי שלא פתח בברכה שלאחריה.

וכן מבואר במשנ"ב (או"ח קיד, לב) וז"ל שכל שלא התחיל בברכה שלאחריה לא נקרא סיום ברכה זו לגמרי לענין כל הדברים שמחזירין אותו, **אע"פ שנקרא סיום לענין דברים שאין מחזירין אותו כגון הבדלה בחונן הדעת ויעלה ויבא בערבית ר"ח ועל הנסים בחנוכה ופורים וכל כה"ג שאין לאמרם כשסיים הברכה אע"פ שלא התחיל בברכה שלאחריה, וסיום ברכה נקרא תיכף כשאמר השם של הברכה.**

[ג]

משלוח מנות

שני "מנות" או "מינים"

כתב האשל אברהם (בוטשאטש סימן תרצה) צריך לי עיון אם יוצאים ידי חובת משלוח מנות בשולח שני מנות שוות, בהעובדות שבדברי חז"ל היו השני מנות אינן שוות, ומכל מקום אולי יוצא ידי חובתו גם בשוות. ונוטה לומר שאינו יוצא ידי חובתו.

וכ"כ בערוך השלחן שב' חתיכות ממין א' לא מהני, "דאטו מפני שחתכן נחשבים לשנים". ועי"ש שרצה להגיא ראייה ממש"כ הרמב"ם (מגילה וחנוכה ב, טו) וז"ל וכן חייב אדם לשלוח שתי מנות של בשר או שני מיני תבשיל או שני מיני אוכלין לחבירו שנאמר (אסתר ט) "ומשלוח מנות איש לרעהו שתי מנות לאיש אחד", הרי שכתב ב' מינים. והא דכתב הרמב"ם "שתי מנות בשר", דמשמע שלא צריך שני מינים אלא שני "מנות", צ"ל דהיינו משני מיני בשר, או אפשר דט"ס הוא וצ"ל ב' מיני בשר כמו ב' מיני אוכלין.

ויש להעיר על דבריו שהרי לא הוזכר כלל ברמב"ם שהשני מנות הם משני חלקים של הבהמה, ולא הו"ל למסתם דבריו.

ועי' בשו"ת ציץ אליעזר (חלק יד סימן סה) שהעיר עליו דעל סיפא דדברי הרמב"ם שהערוה"ש מסתמך ובא, ברמב"ם מהדורת שבתי פרנקל כתוב "של שני מיני תבשיל וכו'", וגם בשו"ע כתוב כזאת הגירסא, והיינו שני מנות בשר או שני מנות של מיני אוכלין ולא שני מיני תבשילין.

ומה שמקשה הערוה"ש "דכי מפני שחתכן נחשבים לשנים", כתב הצי"א דאין ה"נ על ידי שחתכן נחשבין שפיר לשנים, מפני שיש שיעור למנה. דהרמב"ם ס"ל שאם מסדר אפילו ממין אחד ב' מנות, כב' מנות בשר, דיוצא כבר עי"כ חובת משלוח שתי מנות, כי בפסוק במגלה לא נזכר שצריך להיות זה מב' מינים, אלא כתוב ומשלוח מנות איש לרעהו, והיינו דהקפידא העקרית בזה היא בעיקר שיהיו ב' מנות, ולא איכפת אם יהא זה אפילו ממין אחד, אלא דצריך להגדיר מהו הקביעות של גדר המנה, ולזה נראה לי שהקביעות לשיעור המנה היא שתהא בכל אחת מהן שיעור של ג' ביצים מפת שהוא כדי שיעור סעודה, ובדומה למה שמצינו בשע"ת בס"י תרצ"ד שכותב בנוגע לשיעור מתנות לאביונים, ואפילו החולקים שם וסברי דסגי בפחות מזה, (כמש"כ

במשנ"ב סק"ב) יש לומר דבכאן יודו דבעינן כשיעור הזה דהא כתיב בפסוק מפורש בלשון מנות, והיינו מנה שיש בה כדי שיעור סעודה.

שיעור משל"מ

ויש להביא סמך למה שרצה להוכיח מהשע"ת שהשיעור הוא ג' ביצים, דהנה כתב הר"ן וז"ל ומשלוח מנות איש לרעהו שתי מנות לאדם אחד, היינו מיני מאכל ומשתה לעשירים, ולאביונים די לכל אחד במתנה אחת שהיא נחשבת בעיניהם כדבר גדול, משמע שבעצם מתל"א ומשל"מ גדר אחד אלא שלעני די ש"מנה אחד", ולעשיר צריך "שני מנות". ואם רואים מהשע"ת שחשוב מתל"א הוא ג' ביצים סביר להניח שמשל"מ הוא פעמיים ג' ביצים ודו"ק.

ועל דרך זה כתב המשנ"ב (תרצה, יט) וז"ל בעניים הקפידו ליתן לשני עניים דמצוה לחלק, משא"כ בעשיר דדי כשנותן לאחד, שוב רואים שבעצם זה מצוה אחד אלא שלעניים יש ענין לתת ליותר עניים, משא"כ לעשיר די כשנותן לאחד, אבל מבואר שגדר אחד להם.

ולפי"ז לשיטתו (משנ"ב תרצד, ב) שהביא מהפרמ"ג "שלא מצאתי כעת כמה יהיה שיעור מתנות" (לאביונים), אבל כתב המשנ"ב שהריטב"א כתב אפילו שתי פרוטות, דשוה פרוטה חשובה מתנה אבל לא בפחות. א"כ אם נשווה משל"מ ומתל"א יצא שחייב לתת שני פרוטות.

אמנם הריטב"א עצמו מחלק בין מתל"א למשל"מ, וז"ל ר' יהודה נשיאה שדר ליה לרב הושעיא אטמא דעגלא תילתא וגרבא דחמרא, גרש"י שלח לו קיימת בנו רבינו ומשלוח מנות, ופירש דהכא מנות איכא. אבל בכולהו נוסחי גרסין קיימת בנו רבינו ומתנות לאביונים, פ"י **שלא היתה יקרה התשורה בעיניו ואמר שאינה מתנה לאדם כמוהו ולא יצא ידי חובת משלוח מנות איש לרעהו**, הדר שלח ליה כלומר רבי יהודה נשיאה גופיה עגלא תליתאה ותלת גרבי יין, שלח ליה קיימת בנו רבינו ומשלוח מנות איש לרעהו, כלומר **שזו התשורה הראויה לך**. ומסתברא דמתנות לאביונים היינו אפילו בב' פרוטות, דשוה פרוטה חשיבא מתנה, אבל לא בפחות כדאיתא בגיטין (כ, א) ובדוכתי אחריתי. הרי לן שכדי לצאת ידי"ח במשל"מ צריך מתנה חשובה כפי החשיבות ועשירות של הנותן.

שיטת רבינו חננאל

עוד מעירים על הערוה"ש מגירסת רבינו חננאל (מגילה ז, א), דהנה הגמ' (שם) מביאה שרבי יהודה נשיאה שדר ליה לרבי אושעיא אטמא (ירך) דעיגלא (עגל) תלתא וגרבא דחמרא, שלח ליה קיימת בנו רבינו ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים. אבל לפי גירסא ר"ח ברישא שלח ליה ירך של עגל וקנקן של יין, ושלח לו שלא קיים עדיין משלוח מנות שאינה אלא מנה אחת, וכששלח לו שנית עגל (שלם) וג' קנקני יין שלח לו שקיים משלוח מנות, אלמא שבחתיכות בשר החלוקות אפילו ממין אחד (עגל) יצא ידי"ח משלוח מנות. ולפי"ז אפילו אם אינו מחלקו לשני חלקים, אלא שיש בו בכדי "שתי מנות" ידי"ח.

שני מינים

הפוסקים דנו לפמש"כ בגמ' (ביצה טו, ב) שדג וביצה שעליו הן שני תבשילין לענין עירוב תבשילין, ה"נ הכא חשובים ב' מנות. וע' רמב"ן (תורת האדם ענין אבלות ישנה סד, ב), שכתב דיש מחמירים לאסור בשני מינים בקדרה אחת בסעודה המפסקת ערב ט' באב לחשבם ב'

תבשילין, ואפילו בדג וביצה שעליו. אבל כתב שאינו כן דקל הוא לענין עירובי תבשילין לעשותן כשני תבשילים, ואינו לענין ט' באב, ומשו"ה מסופק בספר ילקוט יוסף אי חשיבי הכא ב' מנות. ומביא משו"ת עדות ביעקב (סי' צב) שנסתפק בזה ע"פ המשנה דביצה הנ"ל, והעיר מהמחלוקת שהביא הב"י (סי' תקנב) בשם הרמב"ם, וכתב דדילמא הכא כו"ע מודו שקיים מצות משלוח מנות, ובספר כסא אליהו (סי' תרצה סק"ב) כתב ע"ז שאין שום מקום להסתפק בזה דפשיטא דיוצא לכ"ע, כיון שאפי' הרמב"ן כתב קל הוא לענין עירוב, ס"ל דלקולא חשיב ב' תבשילין, ורק להחמיר לאסור בט' באב לא אמרנן הכי, ומינה דלענין משלוח מנות דלקולא הוא שפיר דמי. וכתב ע"ז הילקוט יוסף שאינו מוכרח, שי"ל דמשלוח מנות שיסודן מדברי קבלה חמירי טפי מדין עירובי תבשילין. ובערוה"ש (תרצה סוף ס"ק יז) פסק דלא מהני טיחת הביצה שעל הדג לחושבו כמנה אחת, דמנה חשובה בעינן.

ולענ"ד לפי מה שהתבאר לעיל שמשל"מ תלוי ב"מנות" ולא ב"מינים", א"כ לא שייך כל הדיון של עירוב תבשילין וסעודה המפסקת לכאן. וברור שדג וביצה נחשב ל"מנה אחד".

ויש להסתפק לפי"ז במי שנותן לחברו סנדוויץ' שיש בו לחם וגם בשר בתוכו האם יוצא ידי"ח משל"מ, דאולי נחשב למנה אחת. אבל מאידך יתכן שבדרך כלל הסנדוויץ' עצמו גדול כמו "שני מנות", ואם תלוי בב' מנות יתכן שלא צריך אפילו שיהיו מחולקים, כדברי ר"ח (הנ"ל), ודו"ק.